

Zsinka László:

AZ EURÓPAI CIVILIZÁCIÓ GYÖKEREI

**oktatási segédanyag
vázlat**

Kréta

Az európai civilizáció bölcsője

Az európai civilizáció alapelemei

- 1.) Görög-római politikai és kulturális örökség
- 2.) Zsidó és keresztény vallás
- 3.) Törzsi-népi kultúrák (kelta, germán szláv)

A három alapelem elmélyülő kölcsönhatása.

Az emberiség történetének nagy életmódváltásai (stádiumelméleti megközelítés)

Zsákmányoló-vadászó-gyűjtögető társadalmak

NEOLIT FORRADALOM – Kr.e. 8-6. évezred

Élelemtermelő társadalmak – ásóbotos-kapás földművelés, falu

VÁROSFORRADALOM – Kr.e. 4-3. évezred

Civilizációk – városok, de továbbra is agrártársadalmak

IPARI FORRADALOM – 18. század vége

Ipari társadalom – 1850 Anglia: lakosság 50%-a városlakó

Az ipari társadalom kialakulása a kapitalista gazdasági rendszerrel kapcsolódott össze, aminek fontos összetevői: 1. szabad vállalkozás, 2. piac, 3. magántulajdon, 4. profit, 5. egyéni érdekelttség

Az ókori Közel-Kelet

Termékeny Félhold

Szíria, Palesztína, Kelet-Törökország, Nyugat-Irán, Észak-Irak

Az élelemtermelés forradalma (neolit forradalom)

ásóbotos kapás földművelés + kisállattenyésztés (juh, kecske)

csiszolt kőkor - neolitikum

mesterségek: szövés-fonás + agyagművesség

letelepült életmód – falu

kezdődő vagyoni különbségek

nemzetségek – „főnökségek”

népességrobbanás: Föld becsült lakossága 70-100 millió

Chatal Hüyük

A kultúra és a civilizáció fogalma

Többrétegű fogalmak

Kultúra: latin coleo – művel, tisztel (azaz: kiművel + vallási kultusz) Műveltséggel

kapcsolatos

Civilizáció: latin civis – polgár (városi körülmények, anyagi civilizáció)

Az egyes nyugat-európai nemzetek gondolkodásmódja eltérő módon értelmezi a kultúra és a civilizáció viszonyát

Pl. német kultúrfilozófia: Oswald Spengler: A Nyugat alkonya szerint: a kultúra virágzó-teremtő, és emberi közösségeket hoz létre, míg a civilizáció hanyatló, ahol az egyének közötti kapcsolatokat csak politikai hatalom és az anyagi érdek szervezi és tartja össze

Társadalomtudományos civilizáció-fogalom

A civilizáció társadalomtudományos meghatározása. Melyek a civilizáció ismérvei?

Alapvető ismérvek:

- Város (VÁROSFORRADALOM)
- Írásbeliség – történelmi idők
- Monumentális épületek

További ismérvek:

- Állam, hadsereg
- Szervezett vallási kultusz, panteon és papság
- Művészi és intellektuális tevékenység

Első ókori keleti civilizációk további ismérvei:

- Öntözéses földművelés – folyam menti társadalmak
- Eke, kocsikerék, vitorlás hajó
- Bronzhasználat

Elman Service antropológus stádiumelmélete

Gordon Childe

a neolit forradalom és a városforradalom

koncepciójának megalkotója + diffuzionizmus

New Archeology vs. Gordon Childe

SZÖVEG+KÉP: Colin Renfrew és Lewis Binford

Diffuzionizmus vs. Evolucionizmus

Európa őstörténetének újragondolása az újrakalibrált radiokarbon módszer segítségével

Az európai civilizáció bölcsője: Kréta

(Kr.e.18-13/12. sz.)

Sir Arthur Evans

Írott források megfejtése híján állóképszerű portré...

A knósszoszi palota rekonstrukciója

Nem erődített, teraszos, tengerparton

Knósszoszi palotabelső rekonstrukciója

Palotagazdaság (+ vallási és politikai kp.)

Redisztribúció (Polányi-modelljei)

Átmeneti társadalom – önállóbb elitiek (kereskedő arisztokrácia?), mint az ókori Keleten,
ipar és kereskedelem nagyobb szerepe, de államközpontú struktúrák (Kamarsz vázák)

Thalasszokrácia (Thuküdidész)

SZÖVEG+KÉP:

A knósszoszi palota romjai

A phaisztoszi korong krétai írásjelekkel

Kréta művészet

verizmus, naturalizmus, élénk színek – krétai festészet (vö. ókori Kelet – hatalom, frontális, legnagyobb felületek) Természet!

nők ábrázolása

békés ünneplő társadalom

bikakultusz (bika átugrása, mediterrán bikaviadal)

A krétai civilizáció bukása

Thészeusz és Minótaurosztól mítosza – történelmi háttér

SZÖVEG+KÉP:

Santorini – vulkán és szökőár (Kr.e.1500 körül?)

SZÖVEG+KÉP:

A krétai kereskedelmi befolyás.
Politikai uralom is a szárazföldön?

SZÖVEG+KÉP:

Krétai művészet

A Tollkoronás Herceg
Bikakultusz

A mükénéi civilizáció

- Kréta és Mükéné
A megismerés folyamata...
- **A mükénéi civilizáció**
Kr.e.16-12. század
- 18-16. század civilizáció kezdetei – Mükéné, Pülosz, Spárta
- Homérosz történetei - Schliemann feltárásai
- Schliemann élete (előbb Trója, majd Mükéné)
- várszerű építmények a hegytetőn, ellentétben a krétai városok tengerparti fekvésével - hasonlóságok, különbségek Krétával
- palotagazdaság, adminisztráció, redisztribúció
- bronzkor
- lineáris B írás, achájok – Ventris megfejtése
- SZÖVEG+KÉP:
- Michael Ventris: a lineáris B megfejtője
- **Mükéné jellemzői**
- Fellegvár és királyi palota
- Küklopikus falak
- Oroszlános kapu
- SZÖVEG+KÉP:
- Mükéné romjai
- A vetélytárs: Trója
- akhájok
- katonai elit, zsákmányoló hadjáratok
- tág kereskedelmi kapcsolatrendszer a Földközi-tengeren
- mükénéi nagykirályság?
- Trójai háború – utolsó nagy vállalkozás a bukás előtt

- a görög istenvilág előzményei
- **A mükénéi civilizáció bukásának okai**
- Égésnyomok...
- 1.A dór vándorlás
- 2.Az égei vándorlás (tengeri népek vándorlása)
- 3.Belső okok: a királyságok közötti konfliktusok, és/vagy centrum-periféria
- 4.Természeti okok: szárazság
- Az egyes okok nem zárják ki egymást. A bukás lehetséges modelljei
- SZÖVEG+KÉP:
- Az égei vándorlás
- A tengeri népek vándorlása
- **A sötét kor (Kr.e. 11-9. század)**
- A görögök felhagytak az írással, a hajózással és a városépítéssel (+”állammal”)
- A nagy palotaszervezetek és államok bukása
- Törzsi-nemzetségi viszonyok feléledése
- Lokális keretekbe zárkozó társadalmak
- Az Odüsszeia világa társadalomtörténetileg
- A vashasználat kezdetei – hatékonyság!
- Dór vándorlás. A görög településterület kialakulása. Az ión vándorlás és Athén
- A polisz kezdetei
- **Homéroszi eposzok, Kr.e. 8. sz.**
- Wolf – a homéroszi kérdés (18. sz. vége)
- A szerzőség kérdése
- Parry eredményei. Orális hagyomány
- A Homéridák
- A homéroszi eposzok rétegei (sötét kor, mükénéi kor)
- Társadalmi értékek

(heroikus értékrend - Iliász)

Szóbeli hagyomány lejegyzése, két szerző, mert más értékrend

A görög csoda

- A görög történelem korszakai
  - ARCHAIKUS KOR
  - Kr.e. 8-6. század
  - KLASSZIKUS KOR
  - Kr.e. 5-4. század
  - HELLENISZTIKUS KOR
  - Kr.e. 3-1. század
-
- **Az archaikus kori Görögország (Kr.e. 8-6. század)**
  - A görögök ismét tengerre szállnak: Odüsszeusz kalandozásai – a fordulat kifejezője
  - **GAZDASÁGI-TÁRSADALMI TENDENCIÁK**
  - Vashasználat elterjedése
  - A polisz létrejötte (6-800 polisz, mérete!)
  - Nagy görög gyarmatosítás
  - Agora – piac (Polányi modelljei)
  - Pénzhasználat kibontakozása (Lydia)
  - Hangjelölő írás (kulturális következmények)
  - Technikai fejlődés (pl. korinthuszi hajócsúszda, szamoszi alagút)
-
- **A nagy görög gyarmatosítás irányai**
  - Fekete-tenger
  - Észak-Afrika (Líbia)
  - Itália, Szicília – Magna Graecia
  - A nagy görög gyarmatosítás hatásai
  - A görög művészet orientalizáló korszaka

- Az ipari és a kereskedő tevékenység fellendülése a görög anyaországban – gyarmatok: mezőgazdasági beszállítók
- A gyarmatosításban részt vevő országokban politikai-társadalmi változások. Politikai következmények... (születési földbirtokos lótartó arisztokrácia hanyatlása)
- A hoplita gyalogság felértékelődése: Spárta felemelkedése. Hoplita harcmódor szerepe a perzsa háborúk megnyerésében.
- A türannisz megjelenése, majd demokrácia...
- **A SZELLEMI ÉS AZ ANYAGI KULTÚRA FEJLŐDÉSE**
- Monumentális építészet. A görög templom születése (európai klasszicizmus alapvetése)
- Monumentális szobrászat
- A filozófia kezdetei. Az ión természetfilozófia. Arkhé (Thalesz) Hét görög bölcs
- A görög líra (Arkhillokhosz, Szapphó, Alkaiosz, Anakreón) – a személyiség megszólalása
- A görög templom (Paestum Dél-Itáliában)
- Archaikus görög szobrászat
- A klasszikus szobrászat felé...

SZÖVEG+KÉP:

Szapphó:

a szerelem első kifejezése az európai kultúrában

- Úgy tünik nékem, hogy az istenekkel egy a férfiú, aki szemben ülhet véled és édes szavadat közlőll hallja, hogyan szól,
- s ezt a vágykeltő nevetést, amelytől felszökik mellem közepén a szívem; hisz ha látlak s bár kis időre, hangot nem tud a nyelvem
- adni, megtörvén elakad, s a könnyű tűz egész bőröm befutossa végig nyomban, és nem lát a szemem se, zúgván zúg a fülem már.

- És veríték önt el, egész valómban reszketek, fűnél színem íme zöldebb, s mint ki végéhez közelít, olyannak látszom, Agallisz.
- Túrni kell mindezt, ha ez így van, úgyis...
- **A görög csoda - politika**
- Tagolt partvonal
- Tengerparti jellegű kereskedő civilizáció
- Számos politikai egység – nincs birodalom
- Az önmagát kormányzó politikai közösség eszméje – polisz (mai politikai fogalmaink: arisztokrácia, oligarchia, demokrácia stb.)
- A zsarnokölés eszméje!
- A demokrácia eszméje (politeia)
- Benjamin Constant: A régiek és modernnek szabadsága
- SZÖVEG+KÉP:
- Zsarnokölők: Harmodiosz és Arisztogeitón
- **A görög csoda - kultúra**
- Mítosz helyett logosz.
- Korlátai ellenére a racionalizmus és empirizmus kezdetei
- A hübrisz fogalma. Tragikus létértelmezés
- A humanizmus kezdetei és korlátai
- SZÖVEG+KÉP:
- Perzsa birodalom, Kr.e.6-4. század
- Görög-perzsa háborúk
- SZÖVEG+KÉP:
- Athén látképe
- Az athéni Akropolisz: Periklész építkezései a Kr.e.5. században a perzsa háborúk után
- A Parthenon

- Az Akropolisz szobrai
- Pheidiasz: Pallasz Athéné

A Parthenón domborművei

„nemes egyszerűség és csendes nagyság”

Winckelmann – német újhumanizmus

- **A klasszikus görög kultúra aranykora. Periklész kora Athénban**
- A klasszikus triász: Aiszkülosz, Szophoklész, Euripidész. Az embernél nincs csodálatosabb...
- A történetírás kezdetei: Hérodotosz és Thuküdidész
- A szofisták feltűnése – a görög filozófia fordulata. Univerzális és partikuláris szokások, társadalmi érdeklődés, szónoklat, magasabb műveltség
- Szókratész daimoniója!
- Platón ideái. A filozófiai idealizmus kezdetei. Platón és a keresztények (monoteizmus előzménye)

A hellenizmus kora

- SZÖVEG+KÉP:
- Nagy Sándor hódításai

- **A hellenisztikus kor politikai előzményei**
- Görög-perzsa háborúk a Kr.e. 5. században
- Peloponnészoszi háború a görögök és a spártaiak vezette államok között (Kr.e. 431-404)
- Déloszi és peloponnészoszi szövetségek (elefánt és bálna harca)
- Athén: terv Egyiptom, majd Szicília elfoglalására – földközi-tengeri dimenzió? (Ezt csak Róma hajtja végre.) Marad a megosztottság a Hellaszban
- Társadalmi polarizáció
- Théba felemelkedése a Kr.e. 4 században (Pelopidasz és Epameinondas: ferde hadrend)
- A ferde hadrend alkalmazása

- **Makedónia felemelkedése**
- A legnagyobb területű állam a Hellaszban
- Makedónok: félig barbárok?
- Törzsi állam és területi állam között
- Trákia: aranybányák
- Plalanx létrehozása – megreformált hoplita gyalogság
- Kr.e. 336 Khairóneiai csata – II. Philipposz serege legyőzte a görög városállamokat
- Iszokratész és Démoszthenész vitája
- A korinthuszi szövetség létrejötte a perzsák ellen (szent háború)

- SZÖVEG+KÉP:
- Phalanx

Két eltérő politikai álláspont:

Iszokratész – együttműködés a makedónokkal a perzsák ellen + szónoklat, mint a nevelés alapformája

Démoszthenész – görög összefogás a makedónokkal szemben + klasszikus szónoklat, philippikák

- Khairóneiai csata – Kr.e. 338.
- **Nagy Sándor (Kr.e. 336-323) alakja**
- Nevelője: Arisztotelész
- Példaképe: Akhilleusz (Trója felkeresése)
- Tehetséges stratégia és hadvezér
- Sikerei csodával felérnek, izgatták már a kortársakat és az utókort
- A sikerekből fakadó személyes nehézségek...
- Életrajzírója: Curtius Rufus
- Nagy Sándor regény
- **Nagy Sándor hódításai**
- Nagy Sándor útja Keletre
- Granikosz folyónál vívott csata Kis-Ázsiában
- Isszoszi csata – Kr.e. 333, Szíria
- Miért nem egyből Kelet felé támadt Nagy Sándor?
- Türosz elfoglalása
- Sándor Egyiptomban
- Gaugamélai csata – Kr.e. 331, Mezopotámia
- Türosz ostroma
- A gaugamélai csata
- Az isszoszi vagy gaugamelai csata ókori ábrázolása
- **Nagy Sándor útja Keletre**
- A perzsa főváros (Perszepolisz) elfoglalása. Zsákmány

- Nagy Sándor Irán hegyeiben
- Nagy Sándor India határán. Csapatai fellázadnak
- Visszatérés. A főváros: Babilon
- A szúzai menyegző (Sütő András)
- Tervek: Karthágó meghódítása

- **A hellenisztikus államok létrejötte**
- Utódlási harcok Nagy Sándor tábornokai között
- Ptolemaiosz: Egyiptom
- Szeleukosz: Szíria és a Kelet
- Antigonosz: Makedónia
- Róma felszámolja őket!

- **A hellenisztikus kor a historiográfiában**
- Gustav Droysen révén nyert a kifejezés polgárjogot a történetírásban
- A század elején a német újhumanisták (pl. Humboldt) még a klasszikus Athént tekintették a görög kultúra aranykorának
- Droysen a német egyesítés korában élt, így érdekelte a görögöket egyesítő Makedónia, és a nagy területi államok
- A hellenizmus azt jelenti, hogy a görögök hellenizálták (elgörögösítették) a kultúrát keleten. A kifejezés félrevezető, mert csak Kis-Ázsia és a szíriai partvidék voltak a hellén hatások erősek. Görög telepések keletre...

- **A hellenisztikus kor (Kr.e. 3-1. század) jellegzetességei**
- Hellenisztikus világ: a Hellasztól Indiáig, de keleti része, hamar elveszik a görögök számára
- Oikumené – a lakott világ fogalma
- Ebből a korból ered a „kozmpopolita” szó. A polisz keretei felbomlottak, és az egyén a világ polgárának érezhette magát.
- A görög nyelv közvetítővé válik és egyszerűsödik: koiné
- Görög telepések Keleten. Görög mintájú városi szabadságokat kaptak a hellenisztikus uralkodóktól, akik támaszkodni akartak rájuk. Ettől eltekintve „keleti társadalmi struktúrák”.

- Polisz helyett birodalmak
- **A hellenisztikus kultúra**
- Kr.e. 3-1. század
- A nagyváros jelenségének létrejötte (Alexandria – kb. egymillió lakos + Antiokhia, Pergamon)
- A hippodamoszi városépítészet öröksége
- Alexandriában virágzó zsidó kisebbség. Az Ószövetség görögre fordítása: Septuaginta
- Multikulturális világ
- Udvari kultúra. Mecenatúra – polisz értékei már nem mértékadóak
- Az alexandriai Muszeion létrehozása (Múzsák otthona)
- Költők, tudósok, könyvtár (sorsa)
- Tekercsek. Homérosz-filológia Alexandriában. Írásbeli kultúra
- Hatástörténetileg a hellenizmus nagyobb jelentőségű, mint a klasszikus kor. Róma ezzel találkozik!
- SZÖVEG+KÉP:
- Alexandria
- Pergamon
- SZÖVEG+KÉP:
- Klasszikus művészet
- Hellenisztikus művészet:
a Laokoón csoport
- A pergamoni nagyoltár részlete.
- Barokkos mozgalmasság, monumentalitás
- Életképek a hétköznapiakból
- A monumentális és a barokkosan mozgalmasság mellett megjelent a hétköznapi helyzetek és érzések kifejezése
- SZÖVEG+KÉP:
- Tövishúzó fiú
- Libát fojtogató kisfiú
- Részeg öregasszony

A görög művészet Keleten

- SZÖVEG+KÉP:
- Greko-baktriai művészet

- **A hellenisztikus irodalom**
- a nagyeposz nem divatos – helyette: megformált, kifinomult kisköltészet
- Kallimakhosz (Muszeion könyvtárosa): az első poeta doctus az európai költészeti hagyományban - himnuszok
- Theokritosz: pásztor idill – eklogák (Vergilius + Radnóti)
- Menandrosz: az attikai újkomédia megteremtése (előzmény: Arisztophanész – attikai ókomédia) Helyzetkomikum helyett inkább jellemkomikum. Római folytatás: Plautus, Terentius. Moliere

- **A hellenisztikus filozófia**
- Közéleti témák helyett magánéleti kérdések
- Epikureisták – Epikurosz
- Sztoikusok – Zénón
- Cinikusok – Antiszthenész, Diogenész
- Platón és Arisztotelész filozófiájának továbbélése (Akadémia és Lúkeion - peripatetikus iskola)

- **A hellenisztikus nevelés**
- megnőtt az iskola jelentősége: az új helyzetben, nem a polisz, hanem a görög műveltség a közös nevező
- a gymnaszion fogalmának átalakulása
- enkükliosz paideia (később septem artes liberales) Enciklopédia
- a műveltségi humanizmus kezdetei
- a rómaiak az enkükliosz paideiát humanitas-nak fordították (Cicero) Nem véletlen!

- **A hellenisztikus tudomány**

- erőgépek – inkább játékként szolgáltak, mert a rabszolgamunka olcsó volt.
Kivétel: haditechnika
- Arisztarkhosz – heliocentrikus világkép (de: Arisztotelész geocentrikus). Majd Kopernikusz!
- Euklidész: Elemek – az axiomatikus módszer alapjai (teológia is Boethius óta)
- Arkhimédész – forgatónyomaték elve, hidrosztatika alapjai
- Eratoszthenész: béta (számos területet művelt, mindegyikben a második legjobb) – földrajztudomány (Kolumbusz), filológia (ő használta először)
- Theophrasztosz – botanika, jellemrajzok
- alexandriai orvostudomány

- **Az alexandriai orvos-iskola**

- **Herophilus**, Ἡροφίλος, kiváló görög orvosíró és az emberboncztan egyik megalapítója, a Kr. e. negyedik század második felében, a kisázsiai Bithyniában Chalcedonban született. A cosi Praxagorasnak és a cnidusi Chrysippusnak volt a tanítványa, és így alaposan megismerkedett az egymással vetélkedő ión és cnidusi orvosi iskola tanaival. Egyike volt a legelső görög orvosoknak, a kik Ptolemaeus Soter hívó szavára Alexandriában telepedtek le. Az addig vallási okokból kizárólag állatokon végzett bonczolások helyett jeles kortársával Erasistratusszal egyidejűleg emberi hullákat bonczolt. A Celsus, Tertullianus és más ókori írók által ellene emelt azon vád, hogy számos halálra ítélt gonosztevőn a király beleegyezésével vivisectiót végzett, alaptalan rágalom, mely a boncztan és az anatomusok iránt vallási szempontból táplált ellenszenvnek volt az eredménye. H. a boncztant a tökély magas fokára emelte; az agy vivőereinek csomópontja még ma is az ő nevéől van elnevezve (*torcular Herophili*). De nemcsak mint bonczoló, hanem mint gyakorló orvos is nagy tekintélynek örvendett. Behatóan tanulmányozta a pulzust, a melyet tévesen az ütőerek activ összehúzódásából származtatott; az ütérlokések szabályszerűségét a zenei rythmushoz hasonlította. A gyakorlati orvostanban Hippocrates és a cosi iskola irányát követte. Az orvostanban legfőbb mesternek a tapasztalatot mondotta és a helyesen alkalmazott gyógyszereket az istenek kezeinek nevezte el. Iskolája, mely az ókorban igen elterjedt és tekintélyes volt, az észszerű empirismus jellegével bírt. <https://mek.oszk.hu/03400/03410/html/3699.html>

A zsidó vallás és nép története. Az ókori Izrael

- Vallás és történelem
  - SZÖVEG+KÉP:
  - Az ókori Izrael történetének színtere
  - Palesztina. A Kánaán földje. Izrael
- Egy nép és egy vallás Európa történetében

- **A zsidó monoteizmus sajátosságai**

- **A kezdetek**

- SZÖVEG+KÉP:
  - Ábrahám útja
  - SZÖVEG+KÉP:
  - Thomas Mann, a polgári humanista
  - SZÖVEG+KÉP:
  - Michelangelo: Mózes
  - SZÖVEG+KÉP:
  - A zsidók kivonulásának feltételezett útja Egyiptomból
  - SZÖVEG+KÉP:
  - Szent Katalin kolostor, Sínai félsziget
  - SZÖVEG+KÉP:
  - A 12 törzs településterülete
-
- **A bírák kora** – Kr.e. 2. évezred első fele a letelepedés után
  - A bírák választott katonai vezetők is
  - A zsidó nép másik összetartó ereje a Silóban elhelyezett Szent Sátor, ahol a Frigyládát őrizték
  - Ezekről eltekintve a törzsek önállóan intézték ügyeiket
  - SZÖVEG+KÉP:

- Siló – szent sátor
- SZÖVEG+KÉP:
- Donatello és Michelangelo Dávidja
- A reneszánsz szobrászainak kedvelt témája

- **A királyság létrejötte**

(Kr.e. 2-1. évezred fordulója)

- Dávid alakja
- SZÖVEG+KÉP:
- Salamon Temploma
Salamon állama: közmunkák, a templom építése, bölcs Salamon alakja, Salamon és Sába királynője
(második és „harmadik” Templom)

- **A királyság kettészakadása és a próféták kora**

- Nagyhatalmak megerősödése a Kr.e. 1. évezred első felében (asszírok és újbabiloni birodalom)
- SZÖVEG+KÉP:
- Izrael és Juda
- A próféták kora Izrael történetében (Kr.e.1.évezred első fele)
- A próféta jelensége az ószövetségi hagyományban
- Prófétai beszédmód: „bűneink miatt gyúlt harag kebledben...”
- A próféták ragaszkodtak a radikális monoteizmushoz. Megtisztítani a szentet...
- A király és a próféta viszonya. „Európai modell”
- A keresztények szerint a próféták utaltak a Megváltó születésére
- SZÖVEG+KÉP:
- Sluter prófétaszobrai Dijonban

(15. század)

- **A babiloni fogság kora a Kr.e. 6. században**

- Az újbabiloni birodalom elfoglalta Jeruzsálemet és fogságba hurcolta a zsidók egy részét a főváros, Babilon környékére.
- A nép ezekben az évtizedekben is megőrizte identitását. Jahve alakja, aki az egész világ teremtője ekkor kristályosodott ki számukra.
- Babilon: az újbabiloni birodalom fővárosa
- A zsidók az újbabiloni birodalmat megbuktató perzsa birodalom felemelkedésekor térhettek vissza hazájukba. A perzsák valamennyi alattvalójuk vallásával szemben toleránsan viselkedtek. A zsidók ettől fogva perzsa uralom alá kerültek a Kr.e. 5-4. században

- **Izrael egy időre függetlenné válik**

- Nagy Sándor makedón király a Kr.e.4. század végén megdöntötte a perzsa birodalmat. Halála után hadvezérei felosztották a birodalmat, és a zsidók a Szeleukidák uralma alá kerültek.
- A Kr.e. 2 század derekán a Szeleukidák megsértették és korlátozták a zsidó vallási szokásokat.
- A zsidók Judás Makkabeus vezetésével fellázadtak és elnyerték függetlenségüket. Ettől fogva a szabadságot kivívó Hasmoneus család uralkodott. (Hanuka)
- A római befolyás egyre nőtt a Kr.e. 1. században.
- Pompeius elfoglalta a Közel-Keletet.
- Az utolsó független zsidó uralkodó Nagy Heródes volt, aki újjáépítette a Templomot és Jézus kortársa volt.
- Jó viszonyban volt Augustus császárral. Halála után a rómaiak bevonultak Jeruzsálembe.

- **Zsidó vallási irányzatok Jézus korában**

- Szadduceusok
- Farizeusok
- Esszénusok
- Zelóták
- Szanhedrin
- Politikai Messiás-várás?
- Jézus, mint történelmi személy
- Qumran, ahol az esszénusok iratai előkerültek

- Római uralom és a zsidó felkelések
- SZÖVEG+KÉP:
- A Siratófal
- SZÖVEG+KÉP:
- A zsidó ellenállás utolsó fészke a rómaiak ellen: Maszada erődje

Kr.u. 66-70, Kr.u. 132-135 – zsidó felkelések a rómaiak ellen

- **A zsidóság története Jézus után**
- diaszpóra lét
- rabbinizmus, zsinagóga
- kereszténység, zsidóság, antiszemitizmus
- a keresztény egyházatyák álláspontja
- a zsidóság gazdasági helyzete a középkorban
- zsidó emancipáció az újkorban
- a cionizmus születése

A Nyugat „ébredése”. Róma felemelkedése

A Földközi-tenger nyugati medencéje a Kr. e. 1. évezredben

Görögök

Karthágóiak

Etruszkok

Kelták

Görögök

Magna Graecia – Dél-Itália, Szicília

SZÖVEG+KÉP:

Dél-itáliai templomok

Massilia

Karthágóiak

Fönícia – Türosz

Karthágó: arisztokratikus köztársaság

Kereskedelmi lerakatok

Tengeri uralom vs. szárazföldi párt

Etruszkok

Az eredettel kapcsolatos viták

Vaskor

Városszövetség, civilizáció ismérvei

Fasces, béljósítás, színjátszás...

A római civilizáció előzményei

Görög, etruszk és római templom

Kelták

Kr.e. 1. évezred

Fegyveres arisztokrácia

Vaskor

Oppidumok

Hordó

Druidák

Kelták (gallok) vs. Germánok

Julius Caesar hódításai

Kelta népmaradványok

Róma kezdetei

Római értékek

Róma felemelkedésének okai

Róma nagyhatalommá válik.

A második pun háború

polgárhadsereg

vs. zsoldosok

Róma és a görögség

Kr.e. 2-1.sz.

Görögök – rómaiak – kultúra